

*Doctoral Research
Докторантски изследвания*

ПОДОБРЯВАНЕ ПРОЦЕСА НА ГРАЖДАНСКО И ИНТЕРКУЛТУРНО ОБРАЗОВАНИЕ ЧРЕЗ ПРИЛАГАНЕ НА СОЦИАЛНО ПАРТНЬОРСТВО В ОБРАЗОВАТЕЛНОТО ПРОСТРАНСТВО

Делян Пенчев

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

Резюме. Социалното партньорство е сравнително нов подход при управлението и реализирането дейностите на образователните институции. При него образователните институции се разглеждат като основен субект, намиращ се в центъра на социокултурната среда, който, от своя страна, търси разнообразни взаимодействия с други лица, субекти и институции. В настоящата статия се разглеждат пътищата за прилагане на социално партньорство по отношение на повишаване качеството на обучение по направлението гражданско и интеркултурно образование. Разгледани и анализирани са техните педагогически и социални измерения.

Ключови думи: социално партньорство; гражданско и межкултурно образование; педагогически и социални измерения

Гражданското и интеркултурното образование заемат все по-голяма част от съдържанието на обучението в българското училище, което е обусловено от редица социални, културни, икономически, политически и обществени тенденции. Всичко това съсредоточава вниманието на педагогическата теория и практика върху въпроси, свързани с възпитание в демократизъм, правно възпитание, възпитание в дух на приемане и зачитане на различията между хората и още редица проблемни области, дефинирани в научната литература като обхват и задачи на гражданското и интеркултурното образование.

Редица автори, разглеждайки проблемите на гражданското образование, се обединяват около мнението, че чрез него е необходимо да се изградят у учениците ценности, насочени към познаване и зачитане на правата и задълженията на всеки гражданин на държавата, уважение към закона, нетърпимост към правонарушителите, защита на собствените права и свободи и тези на другите, отговорност както за собственото благополучие, така и на цялата нация. От гледна точка на педагогиката, това може да се дефинира като изграждане на демокра-

тично общество чрез активно и целенасочено въздействие върху отделната личност. Подчертавайки значимостта на гражданското образование, А. Кръстева пише (Krasteva, 2004): „Гражданското образование се явява важно средство за осигуряване на фундаменталните права на човека, за обучението в дух на демокрация и плурализъм, за демократизацията на образователния процес и изграждането на едно дейно демократично общество“. Важна част от съдържанието на гражданското възпитание се явяват правното възпитание, възпитанието в демократизъм, въпросите, свързани с агресията в обществото.

В педагогическата литература успоредно с проблемите на гражданското възпитание като близки на него се разглеждат и тези на интеркултурното образование. Макар и някои автори да не разграничават ясно двете възпитателни направления, се е наложило мнението, че все пак интеркултурното възпитание има свой специфичен обхват и цели, които не изцяло се припокриват с тези на гражданското образование. Интеркултурното образование разглежда проблемите в общуването, взаимодействието и съжителството между хората при наличието на явления като мултикултурност, интеркултурност, мултиетничност и т.н., и най-вече преодоляването на различията, които те пораждаат между хората. Както много добре посочва Вяра Гюрова (Giurova, 2005): „Всъщност това е въпросът за възможностите на образователната система да се „справи“ с проблема „различие“, и то така, че решението да бъде в духа на хуманизма – безспорната универсална нравствена човешка ценност“. Изключително важен проблем при интеркултурното образование се явява интеграцията на деца/ученици от различна културна принадлежност, което е свързано с език, раса, етнос, религия и т.н.

Както става ясно от сбитото обобщение на съдържанието и задачите на гражданското и интеркултурното образование, те имат доста широк обхват, първо, от гледна точка на обединяващи знания от различни научни области и второ – преподаването на тези знания и умния на децата/учениците е необходимо да се реализира не само от един специалист или организация/институция, а от редица такива, работещи в партньорство.

Водещи субекти в процеса на гражданско и интеркултурно образование са училищата и центровете за подкрепа за личностно развитие (ЦПЛР), но този процес може да бъде подпомаган от редица други институции на местно, регионално и национално ниво. Тук се имат предвид представители на местната, общинската и областната администрация, органи на властта, неправителствени организации, доброволци, ангажирани за постигане на разнообразни социални каузи, и т.н. Чрез обединяването на усилията на образователни и други организации, чрез социално партньорство може да се постигнат по-висока ефективност, всеобхватност и надеждност на образованието както като цяло, така и по отношение на отделни образователни направления. Това е така, тъй като социалното партньорство е подход, при който разнообразните лица, субекти и

институции работят заедно, като обединяват различни ресурси, знания, опит и умения в името на обща цел. Освен това чрез социалните взаимодействия се постига едновременно и по-всеобхватно влияние върху всички аспекти на образователно-възпитателните дейности, разглеждани както в тяснопедагогически смисъл, така и в широк социалнопедагогически контекст.

Ефективността на социалното партньорство, като подход за междуинституционално взаимодействие, се обуславя именно от едновременното обхващане и влияние върху различните *социалнопедагогически аспекти на обучението и възпитанието по направление гражданско и интеркултурно образование*, които могат да се дефинират като педагогически и социални.

Педагогически аспекти

Педагогическите аспекти на прилагането на социално партньорство в образователна среда могат да се разглеждат като обхващащи принципите, методите, формите и средствата на обучение и възпитание.

По отношение на принципите трябва да се подчертае, че към общоизвестните в педагогическата наука е необходимо да се съблюдават и някои *водещи принципи* при прилагането на подхода социално партньорство в образователна среда, а именно:

- **научност** – моделът за партньорство, който ще се прилага, да отговаря на последните достижения на педагогическата литература и да се базира на научно доказани практики и подходи;

- **системност** – моделът да предлага добре структурирана система от дейности, които да бъдат прилагани последователно;

- **равнопоставеност** – моделът за взаимодействие да осигурява равноправно участие на всички страни;

- **доброволност** – участващите страни да са встъпили в партньорството по собствен избор и убеденост;

- **законност** – моделът за партньорство да е съобразен и ръководен от стабилна и ясна нормативна уредба, която, от своя страна, е съобразена с образователното законодателство на местно, общинско и национално ниво.

Посочените принципи, макар и да се отнасят конкретно към прилагания модел за социално партньорство, трябва да не противоречат на принципите на възпитание и обучение, прилагани в образователната институция, като цяло, и конкретно по отношение на обучението по гражданско и интеркултурно образование. От друга страна, тяхното съблюдаване и спазване би гарантирало, че моделът за взаимодействие ще е в максимална степен ефективен и ще доведе до очакваните резултати.

Един от най-важните компоненти на педагогическите измерения на социалното партньорство са методите. В този контекст може да се говори за *няколко вида методи*, а именно:

– **методи на обучение и възпитание** – това са методите, които се използват в учебните часове по гражданско и интеркултурно възпитание, като тук се включват както традиционните, така и тези, които могат да се използват, когато се приложи социално партньорство;

– **методи за взаимодействие между участващите страни** – партниращите си лица, субекти и институции могат да реализират всички дейности, свързани с водене на преговори, поддържане на постоянна връзка, обратна връзка и т.н., чрез различни методи и подходи, като лични срещи, видео разговори, телефонни обаждания и т.н.

– **методи за диагностика, мониторинг и оценяване** – изключително съществен момент от осъществяването на успешно и резултатно партньорство е по какъв начин се извършват дейностите за диагностика, мониторинг и оценка, които касаят както резултатите от учебно-възпитателната дейност по дадено образователно направление, така и тези, свързани с ефективността на самото партньорство.

Във връзка с целта на настоящото изложение ще се спрем по-конкретно на методите, касаещи учебно-възпитателната работа, и методите за диагностика, мониторинг и оценка.

Съдържанието на гражданското и интеркултурното образование обхваща широк набор от обществено значими теми, които, от една страна, засягат обществото с всички негови граждани, а от друга – за осмислянето на всички техни аспекти могат да спомогнат специалисти от разнообразни социални сфери. В този смисъл, това образователно направление предлага изключително богати и разнообразни възможности за прилагане на редица методи на обучение и възпитание – както традиционни, така и иновативни. Сред тях могат да се посочат:

– срещи дискусии със специалисти, като психолози, юристи, хора от общинската администрация и т.н.;

– тренинги – особено ефективно по отношение на въпроси, свързани с агресията в обществото и проблемни области от интеркултурното възпитание;

– посещение на държавни институции на местно, общинско и областно ниво – кметство, областна администрация, районен съд и т.н.;

– участие на учениците в различни социални и културни проекти – на училищно ниво, на общинско ниво и др.;

– организиране, провеждане и участие на учениците в културни мероприятия – изложби, концерти, театрални постановки и др.;

– участие на учениците като доброволци предимно в неправителствени организации.

Другият тип методи са свързани с диагностика, мониторинг и оценка на дейностите по реализация на партньорството. Те се разглеждат, тъй като тук се има предвид не само оценяване на самото партньорство, а оценка и на моментното постижение на учебно-възпитателната работа по направлението граждан-

ско и интеркултурно образование. От проучването на различни теоретични и практико-приложни разработки се констатира, че от изключителна важност за ефективността на прилагания модел за социално партньорство са качеството на първоначалната диагностика и оценката на постиженията на учениците по съответното направление. Въз основа на събраната и правилно анализирана и оценена информация се извършва целеполагането на цялостния модел за партньорство. По този начин се достига до извеждането на следната закономерност:

**добра първоначална диагностика + добро целеполагане =
ефективен модел за социално партньорство**

Характерна специфика на екипи, реализиращи социални партньорства, е наличието на специалисти, конкретно отговарящи за тяхната диагностика и оценяване. Първоначалната диагностика има за цел да разкрие текущото ниво на постиженията на учениците по направлението гражданско и интеркултурно образование, но още на този етап на партньорство тези специалисти могат да се включат. Успоредно с традиционните методи за оценка на постиженията на учениците в училище при осъществяване на междуинституционално взаимодействие могат да се приложат и иновативни методи и подходи, което би допринесло положително както за дейността на образователната институция, така и за самото партньорство.

Също така трябва дебело да се подчертае, че качественото диагностициране и оценяване не се отнасят единствено за началните етапи на партньорството, а и за заключителните. Именно получените в края на партньорството резултати ще послужат като информация за целеполагането, свързано с последващо развитие на взаимодействието. В резултат на всичко това може да се заключи, че качествената диагностика и оценката на всички данни, получени в хода на партньорството, са от решаващо значение за неговата ефективност и резултатност.

Формите са следващия важен педагогически аспект на социалните партньорства. В този контекст могат да се обособят форми на учебно-възпитателната дейност и форми на реализация на партньорството. По отношение на първите чрез моделите на социално партньорство на практика могат да се използват всички дефинирани в педагогическата наука форми, а именно – класно-урочни, класно-неурочни, извънкласни, извънучилищни. Това се обуславя отново от изтъкнатата всеобхватност както на направлението гражданско и интеркултурно образование, така и на социалното партньорство като подход, прилаган в образователна среда.

По отношение на формите, касаещи моделите за социално партньорство, трябва да се имат предвид два аспекта. В научната литература се заключава, че формата на социалното взаимодействие пряко зависи от това какъв тип, на какво ниво и с какво значение са институциите, които си партнират, което е регламентирано в държавното законодателство, касаещо конкретните институции. Формата зависи от това дали институциите са равнопоставени като права и задължения, дали едната е подчинена на другата, какви цели, които са норма-

тивно дефинирани, преследват те и т.н. В контекста на учебно-възпитателната дейност по направлението гражданско и интеркултурно образование може да се допусне, че образователната институция би си партнирала с други образователни институции, като ЦПЛР, ЦСОП и др., които по закон преследват сходни цели и са на едно ниво от законова гледна точка. Партньорството с тях се определя по форма като партньорство по споразумение (Jiryakova, 2001). Или с институции, които не са от сферата на образованието, но взаимодействието с тях възниква по взаимно съгласие и споразумение, без да е наложено по закон или от по-висша институция.

Социални аспекти

В съвременен контекст социалните аспекти на образованието, обучението и възпитанието придобиват все по-голямо значение не само за специалистите, работещи в социалната сфера, но и за тези от сферата на образованието. Обществото е изправено пред проблеми като младежка безработица, неадекватност на получените в училище знания на реалния трудов пазар, отказ на немалка част от младежи до 30 години да започнат работа, увеличение на процента на отпадащи от образователната система ученици, снижаване на възрастта на младежи, употребяващи упойващи и наркотични вещества, тютюнопушене и т.н.

Всичко това издига пред образованието и образователните институции необходимостта от преосмисляне на методите, формите и средствата за възпитание, търсене на подходи за ефективно формиране у учениците на т. нар. „меки умения“, преосмисляне на съдържанието на учебните програми, така че адекватно да отговарят на реалния пазар на труда.

Обучението по гражданско и интеркултурно образование в този контекст е призвано да формира у учениците социални умения, чрез които може да се противодейства на посочените по-горе негативни обществени тенденции. В този смисъл, образователните институции е необходимо да се фокусират не само върху формирането у учениците на желаните компетенции, но и да изградят у тях навици и умения за адекватното им и ефективно прилагане в социокултурната среда. За постигането на тези цели образователните институции е необходимо да използват помощта и ресурсите и на други институции със съответните специалисти, което в образователен контекст може да се постигне чрез прилагане на социално партньорство. Чрез него могат да се създадат още по-тесни, ефективни и трайни взаимоотношения между образователната институция и социални институции, правни институции, органи на реда, местна власт и т.н.

Обобщение

От направеното изложение става ясно, че обучението по гражданско и интеркултурно образование засяга редица проблемни области и чрез него се цели формирането на множество социални знания и умения у учениците. По-

вишаването на качеството на този процес може да се подпомогне в значителна степен с прилагането на социално партньорство в образователната среда.

Като водещи основания за това твърдение могат да се посочат:

- чрез социалното партньорство се постига едновременно и целенасочено влияние на редица фактори, които спомагат за постигане на поставените цели;
- прилагането на социално партньорство дава по-широко поле за прилагане на интерактивни методи на обучение;
- в обучението могат да се включат и редица външни специалисти, с които учениците имат непосредствен досег и могат да придобият преки впечатления;
- чрез различните междуинституционални взаимодействия учениците могат „на място“ да посетят различни видове институции, както и да се срещнат със специалистите в тях в реалната им работна среда; придобитите по този начин впечатления са далеч по-ефектни, по-ярки и по-трайни;
- формирането на т.нар. „меки умения“ е по-ефективно, когато учениците бъдат изведени от училищната среда и „потопени“ в средата, в която реално могат да ги приложат;
- чрез социалното партньорство учениците могат да приложат на практика, в реалната социална среда това, което са научили в часовете по гражданско и интеркултурно образование.

БЕЛЕЖКИ

1. Boyd, St. (2002). Partnership working: European social partnership models. Stuc.
2. Наредба №13 за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование. Обн. – ДВ, бр. 80 от 11.10.2016 г.

ЛИТЕРАТУРА

- Гюрова, В. (2005). Правно възпитание и възпитание в демократизъм (сс. 362 – 386). В: Димитров, Л. *Теория на възпитанието*. София: Веда Словена – ЖГ.
- Жирякова, П. (1998). Модели и механизми на взаимодействие на училището с факторите от социокултурната среда: посоки на обновяване. *Педагогика*, 10, 13 – 26.
- Жирякова, П. (2001). *Училището – център на образователна, културна и социална дейност – национални традиции и европейски измерения*. София: Национален институт по образование.
- Костова, П. (2009). *Управление на партньорските отношения в образователното пространство*. В. Търново: Ивис.
- Кръстева, Ант. (2004). *Иновации в училищното образование*. В. Търново: Астарта.

- Тодорова, Л. (2007). *Теория на възпитанието*. София: Образование.
- Чавдарова-Костова, С., Делибалтова, В. & Господинов, Б. (2012). *Педагогика*. София: Св. Климент Охридски.

REFERENCES

- Chavdarova-Kostova, S, Delibaltova, V. & Gospodinov, B. (2012). *Pedagogika*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski
- Giurova, V. (2005). *Pravno vazpitanie i vazpitanie v demokratizam* (pp. 362 – 386). V: Dimitrov, L. *Teoriya na vazpitaniето*. Sofia: Veda Slovena – G.
- Jiryakova, P. (1998). *Modeli i mehanizmi na vzaimodeistvie na uchilishteto s faktorite ot sociokulturnata sreda: posoki na obnovyavane*. *Pedagogika*, 10, 13 – 26.
- Jiryakova, P. (2001). *Uchilishteto – centar na obrazovatelna, kulturna i socialna deinost – nacionalni tradicii i evropeiski izmereniya*. Sofia: Nacionalen institut po obrazovanie.
- Kostova, P. (2009). *Upravlenie na partniorskite otnosheniya v obrazovatelnoto prostranstvo*. V. Tarnovo: Ivis.
- Krasteva, Ant. (2004). *Inovacii v uchilishtnoto obrazovanie*. V. Tarnovo: Astarta.
- Todorova, L. (2007). *Teoria na vazpitaniето*. Sofia: Obrazovanie.

ENHANCEMENT QUALITY OF CIVIL AND INTERCULTURAL EDUCATION VIA APPLYING SOCIAL PARTNERSHIP IN EDUCATIONAL AREA

Abstract. Social partnership is fairly new way in management of educational institutions. In this way that institutions stay in the center of social and cultural environment and they find various partnerships with another persons, subjects and organizations. The article reveals the ways for applying social partnership for enhancement quality of civil and intercultural education. The author consider and analyze its pedagogic and social dimensions.

Keywords: social partnership; civil and intercultural education; pedagogic and social dimensions

✉ **Mr. Delyan Penchev**

St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo
Veliko Tarnovo, Bulgaria
E-mail: vojdavt@abv.bg